

Tilburg University

Dienstbare geschiedenis?

Jacobs, J.Y.H.A.; Put, E.; Spiertz, M.

Published in:

Trajecta: Tijdschrift voor de geschiedenis van het katholiek leven in de Nederlanden

Publication date:

1997

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Jacobs, J. Y. H. A., Put, E., & Spiertz, M. (1997). Dienstbare geschiedenis? Processen van toeëigening en onteigening in de omgang met het katholieke verleden. *Trajecta: Tijdschrift voor de geschiedenis van het katholiek leven in de Nederlanden*, 6(2), 97-98.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

JAN JACOBS, EDDY PUT, MATHIEU SPIERTZ

Dienstbare geschiedenis?

Processen van toeëigening en onteigening in de omgang met het katholieke verleden

In 1996 verscheen de vijfde jaargang van *Trajecta*. Bij gelegenheid van dit eerste lustrum vond op 31 oktober 1996 op de Theologische Faculteit Tilburg een symposium plaats onder de titel: *Dienstbare geschiedenis? Processen van toeëigening en onteigening in de omgang met het katholieke verleden*. Acht inleiders kregen ieder één kwartier tot hun beschikking om de concepten 'toeëigening' en 'ontei-gening' aan de hand van één of meer concrete voorbeelden te operationaliseren. De initiatiefnemers van het symposium wilden zo de bruikbaarheid van deze beide noties voor de bestudering van het katholiek leven in de Nederlanden voor een breder publiek inzichtelijk maken. Daarbij hadden zij bewust gekozen voor de terminologie "processen van toeëigening en onteigening". Achter het begrip 'toeëigening' gaan namelijk verscheidene varianten schuil. Bovendien kan een beoogde toeëigening op een bepaald moment ook weer verloren gaan. Toeëigening door de een gaat trouwens niet zelden gepaard met onteigening door de ander. Kortom, differentiatie en dynamiek, die zo karakteristiek zijn voor processen, zouden door de verschillende sprekers expliciet gethematiseerd moeten worden.

Bij de keuze van die sprekers was gezocht naar een zo goed mogelijke 'mix' van redactieleden en jongere, nog niet gepromoveerde onderzoekers, zowel uit België als Nederland. Dit laatste is trouwens een vast aandachtspunt van de redactie. *Trajecta* wil steeds een evenwichtige verdeling tussen Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden realiseren, niet alleen wat de behandelde onderwerpen, maar ook wat de auteurs betreft. In dit geval bleek dat de organisatoren weinig moeite te kosten. Het gekozen thema werd door een groot aantal onderzoekers als een aantrekkelijk en relevant onderzoeksobject ervaren.

Om te voorkomen dat de inleiders teveel variatie zouden aanbren-gen in het hanteren van de begrippen 'toeëigening' en 'ontei-gening' waren hun tevoren enkele criteria aangereikt die als richtsnoer moesten dienen bij de uitwerking van hun casus of probleemveld. Daarbij werd niet gekozen voor vormen van persoonlijke toeëigening en onteigening, maar vooral voor het centraal stellen van een zij het niet altijd even scherp afgebakende – katholieke – groep in een bepaalde periode: de Nieuwe en Nieuwste Tijd. Toeëigening functioneert dan voor die groep als een middel of een strategie om het zelfbeeld, de groepsidentiteit aan te scherpen of nader te profileren, eventueel zelfs een nieuwe inhoud te geven; om bruggen te slaan naar een bepaalde fase in het verleden met het oog op een zinvolle bestaanswijze in de

toekomst; om het verleden te herschrijven; of om een actuele opstelling of houding in politiek, sociaal-economisch, sociaal-cultureel of religieus-kerkelijk opzicht te legitimeren en uit te dragen. Hiermee is dan tevens de inhoud van de aanduiding 'dienstbare' in de titel van het symposium omschreven.

Dit thema-nummer bevat de schriftelijke neerslag of uitwerking van de diverse inleidingen. De hoop van de organisatoren dat in deze teksten de toch al zo gemakkelijk te overschrijden grens tussen Nederland en België verder zou worden geslecht, doordat bepaalde ontwikkelingen in België vergeleken zouden worden met die in 98 Nederland, bleek echter moeilijk realiseerbaar. Slechts in één bijdrage worden België en Nederland expliciet met elkaar vergeleken. Dat gebeurt in het opstel van Kaat Wils. Zij beschrijft de uiteenlopende reactie van Belgische en Nederlandse katholieken op de introductie van de moderne sociologie in die landen aan het begin van deze eeuw als een proces van toeëigening. In één ander opstel figureren wel Belgische en Nederlandse historici, maar zij worden niet in een Belgische, respectievelijk Nederlandse onderzoekstraditie gepositioneerd. De auteur, Marcel Gielis, betreedt het terrein van de moderne historiografie met betrekking tot Erasmus en bespeurt sinds 1960 een verschuiving – qua toeëigening en onteigening – van onze belangrijkste humanist. De andere auteurs houden zich min of meer angstvallig binnen de grenzen van hun eigen land.

Gezien de thema-keuze lag dat soms ook wel voor de hand. Jan Roegiers schenkt aandacht aan twee historiografische tradities in België in verband met de Verlichting: één als voorbeeld van toeëigening, de andere als specimen van onteigening. Hans de Valk laat zien hoe het concept toeëigening heeft gefunctioneerd in de wijze waarop de martelaren van Gorcum via het proces van hun heiligverklaring (1863-1867) een vaste plek hebben gekregen in de collectieve herinnering van de Nederlandse katholieken. Godfried Kwanten toont aan hoe de christelijke Middeleeuwen als 'katholieke' Middeleeuwen in het laatste kwart van de negentiende eeuw object van toeëigening werden bij de uitwerking van een standsideologie door de Belgische katholieken. Bij Jan Jacobs tenslotte staat juist zoals bij Hans de Valk een gebeurtenis centraal, waarin zichtbaar wordt welke effecten kunnen optreden, wanneer een kerk zich tegelijkertijd zowel mondiaal als lokaal profileert. Voor Jacobs is die gebeurtenis het Pastoraal Concilie van de Nederlandse Kerkprovincie (1966-1970). Hij gaat in op de vraag in hoeverre bij dit concilie sprake was van toeëigening van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965).

Deze artikelen worden voorafgegaan door een inleidende 'tour d'horizon' van Willem Frijhoff. Hij trad op het symposium als dagvoorzitter op en bracht met een viertal als vraag geformuleerde stellingen, een levendige forumdiscussie op gang. Deze stellingen staan aan het slot van zijn tekst afgedrukt. Ze fungeerden voor de inleiders bij de uitwerking van hun op 31 oktober uitgesproken tekst als een soort uitdaging. Of die vervolgens tot een – persoonlijke – toeëigening heeft geleid, zij aan de lezers ter beoordeling.